

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ НА СХОДІ УКРАЇНИ

УДК 327(470+571):355.01-025.26(045)

В. Ж. Богайчук

ГІБРИДНА ВІЙНА ЯК ЕЛЕМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ІМПЕРСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГЕОПОЛІТИКИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Більше трьох років минуло з того часу, як відбулася анексія Росією Криму та розпочалась збройна агресія проти України на Донбасі. На думку більшості провідних зарубіжних та вітчизняних політологів, воєнно-політичних експертів, вчених Росія веде проти України «гібридну війну». Така війна виходить за рамки традиційних уявлень про неї, набуваючи комбінованого характеру, від використання незаконних збройних формувань, до нападів в кібер-просторі. Стратегія такої війни спрямована, перш за все, на розхитування політичної ситуації в країні та знищення національно-державницької ідентичності.

Сьогодні необхідно ґрунтовне дослідження, щодо аналізу та оцінки уроків «гібридної війни», тому що, цей феномен постійно трансформується разом зі змінами, що відбуваються у світовій геополітиці. І це треба враховувати під час розробки стратегії зовнішньої та внутрішньої безпеки держави. Це обумовлює актуальність теми дослідження.

Усім знайоме визначення відомого прусського генерала, військового теоретика, реформатора та історика Карла фон Клаузевіца: «Війна є продовження політики іншими засобами», а також «Військові повинні підпорядковуватись політикам». Саме класичне визначення Клаузевіца є визначенням гібридної війни. Тобто визначення говорить про те, що існують різні засоби ведення політики переслідування власних інтересів, і безпосереднє військове зіткнення серед цієї політики це лише частина цього політичного гібриду.

Відомий американський воєначальник, чотирьохзірковий генерал Вільям Вестморленд також підкреслює: «Війни починають політики, а закінчують солдати».

Таким чином можливо стверджувати – більшість відомих війн в історії людства були гібридними. Важко в історії знайти негібридну війну.

У квітні 2015 року, Євген Магда, український політолог і політичний експерт, директор Центру суспільних відносин, кандидат політичних наук презентував видання «Гібридна війна: вижити і перемогти». У ній автор розповідає про історичний, енергетичний та інформаційно-психологічний аспекти «гібридної війни» та аргументовано називає причини, через які Україна стала жертвою агресії

з боку Росії. Фактично, це є першим науково-публіцистичним дослідженням в українській політології [1]. У подальшому, в статті для Media Sapiens Євген Магда популярно і доступно для читачів відповідає на основні питання про «гібридну війну»: які її передумови, коли вона почалась і чи готувалась до «гібридної війни» Росія; наводить витoki донбаського сепаратизму; надає рецепт перемоги у «гібридній війні» для України тощо.

Проблеми «гібридної війни» в контексті реалізації Російською Федерацією власної геостратегії реваншу розглядає та аналізує аналітична стаття «Гібридна війна як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу» Володимира Горбуліна – директора Національного інституту стратегічних досліджень, доктора технічних наук, професора, академіка Національної Академії наук України, яка попередньо була опублікована у науково-аналітичному щоквартальному збірнику НІСД «Стратегічні пріоритети» (№ 4, с. 5–12, 2014 р.), а 23.01.15 року оприлюднена в «Дзеркало тижня. Україна» № 2 [2].

Автор визначає особливості реалізації «гібридної війни» в умовах агресії РФ проти України (в рамках концепції «війни трьох кварталів»), передусім на прикладах перебігу подій в Криму і в Донецькій та Луганській областях, а також її енергетичної та інформаційної складових. Сформульовані висновки та рекомендації для України в плані її протистояння Росії в «гібридній війні». Основний наголос робиться на тому, що «...гібридна війна» Росії проти України – це ключовий інструмент російської геостратегії реваншу», кінцевою метою якої є поступове, але неухильне відновлення російського впливу і вагомості на міжнародній арені. Фактично, в цій статті надається підхід щодо розгляду поняття «гібридна війна» як елементу реалізації імперської національної геополітики Російської Федерації [2].

Першим узагальненим дослідженням, яке ставить за мету з'ясувати природу російсько-української гібридної війни є монографія доктора соціологічних наук, професора Харківського національного університету внутрішніх справ І. П. Руценко «Російсько-українська гібридна війна: погляд соціолога». Автором висвітлено соціальну складову війни, яка сьогодні стає чи не визначальним чинником протистояння між агресором і країною, яка зазнала нападу. Особливий акцент робиться на дослідженні «підривних соціальних технологій», які агресор перетворив на «м'яку зброю» і використав для захоплення територій [3].

В Росії відправним моментом сучасних науково-теоретичних досліджень щодо феномену «гібридних війн» вважається доповідь начальника Генерального штабу Збройних сил Російської Федерації генерала Валерія Герасимова «Основні тенденції розвитку форм і способів застосування Збройних сил Російської Федерації, актуальні задачі воєнної науки по їх вдосконаленню» на загальних зборах Академії воєнних наук РФ наприкінці січня 2013 року у Москві [4].

Його доповідь – це узагальнені підсумки тривалої роботи воєнних аналітиків і спеціалістів ГШ ЗС РФ, які певний час працювали над концептуалізацією проблеми «гібридної війни» в сучасних умовах та вели пошук механізмів її вирішення. Сама генеза російського феномена «гібридної війни» належить до періоду переосмислення Росією свого місця у світі та регіоні. Початок цього процесу – ельцинський період втрат геополітичних позицій, міжнародно-політичної статусності та впливовості було переформатування європейського геостратегічного простору, яке завершилося значним розширенням НАТО і ЄС. При цьому навіть об'єктивні складові відповідних геоелементів, а тим більше геополітичних тенденцій сприймалися переважно через суб'єктивну призму образ та ностальгію за втраченим.

У концентрованому вигляді цю ностальгію ще 2005 р. висловив В. Путін у посланні Федеральним Зборам Російської Федерації: «...Маємо визнати, що розпад Радянського Союзу став найбільшою геополітичною катастрофою століття. Для російського ж народу він став справжньою драмою. Десятки мільйонів наших співгромадян та співвітчизників опинилися за межами російської території» [5].

У більш ніж непростих міжнародних умовах, а також із огляду на істотний брак необхідних ресурсів, базою російської «геостратегії реваншу» міг бути лише асиметричний підхід. З початком ХІ століття розпочався період пошуку форм і методів, що допомогли б реалізувати відповідні геополітичні задуми. При цьому паралельно проводилася й «геополітична мобілізація» населення держави через класичні механізми нав'язування власному народу образів «зовнішнього ворога». А зміни політичних режимів на теренах СНД, сприймалися як інспіровану ззовні загрозу її ідеям геополітичного реваншу.

У доповіді Герасимова вказувалось на те, як мав би розгортатися сучасний військово-політичний конфлікт. Наголошувалось на зростанні ролі невоєнних методів тиску на противника, перш за все, через політичний (дипломатичний), економічний та гуманітарний елементи. Особливо увага приділялась інформаційної складової на всіх етапах конфлікту: його зародження, супроводження та в постконфліктний період. Зверталась посилена увага і на «асиметричні заходи», до яких були віднесені: діяльність підрозділів спеціального призначення; підтримка внутрішньої опозиції та колабораціоністів, а також зростання цілеспрямованого інформаційного впливу на об'єкт нападу [4].

Багато з того, що оприлюднив у своїй доповіді начальник ГШ ЗС РФ генерал В. Герасимов, практично використовувалось при захопленні Росією Криму, а потім і на сході України.

«Гібридний» метод ведення війни, для РФ, на довгі роки стає домінуючим, говорить і остання стаття «По досвіду Сирії» генерала В. Герасимова. Нова стаття це логічне продовження його виступу на підсумковій конференції Академії військових наук 27 лютого 2016 р. Герасимов говорить, що завдання «гібридної війни» повинні досягатися

передусім за рахунок підриву військового і економічного потенціалів супротивника, інформаційно-психологічного тиску на нього, активної підтримки внутрішньої опозиції, партизанських і диверсійних методів. Причому він справедливо відмічає, що у сучасному світі велику роль мають не розміри збройних сил, а їх здатність здійснювати швидкі і ефективні операції на будь-якому театрі військових дій, та в нетрадиційних умовах. Особливо в умовах стрімкого зростання суто невоєнних методів боротьби: «комплексного застосування політичних, економічних, інформаційних і інших невоєнних заходів, що реалізуються з опорою на військову силу» [6].

З чим складно не погодитися, так це з одним з найважливіших висновків що поєднання традиційних і гібридних методів вже зараз є характерною рисою будь-якого озброєного конфлікту.

Сьогодні експерти чітко виділяють декілька ключових компонентів, які явним чином співвідносяться із заходами у рамках «гібридних воєн» в нинішній російській практиці, але при цьому вони можуть бути виділені в три великі групи:

1. Традиційні військові засоби (використання регулярних військових підрозділів і озброєнь, а також сил спеціальних операцій).

2. Квазімілітарна діяльність (створення і підтримка незаконних озброєних формувань, підтримка і радикалізація сепаратистських рухів, формальні і неформальні ЧВК).

3. Операції немілітарного впливу, передусім за допомогою спеціальних інформаційних операцій і «активних заходів» (у тому числі економічний тиск, операції в кіберпросторі, дипломатія, маніпуляції інформаційним простором).

У рамках цих трьох груп і відбувається «налаштування» дій Росії по реалізації гібридних методів атаки на конкретні країни або регіони.

На протязі трьох років протистояння російсько-терористичним військам і масштабній агресії Росії у формі гібридної війни Україна зіткнулася, з усіма виділеними ключовими формами, – пряма військова агресія, використання ДРГ, атаки квазімілітарних структур, постійне підживлення сепаратистських рухів по усій Україні, економічний тиск, вивезення залишків промислового потенціалу з території ОРДЛО на територію РФ, дипломатичний тиск на усіх рівнях (локальному, регіональному і міжнародному), перманентна інформаційно-психологічна війна, вдала кібератака на об'єкт критичної інфраструктури (Прикарпатьеоблэнерго).

Сама агресія стала можливою не лише тому, що Росія мала фізичну можливість її здійснити. Слабка реакція Заходу в 2008-м на російську агресію в Грузії породила у російського керівництва відчуття вседозволеності і безкарності.

Таким чином використання всіх ключових компонентів гібридної війни мають ціль реалізації імперської національної геополітики Російської Федерації в Україні. А саме: завдання створення усередині

української держави неконтрольованої українським керівництвом території, загальна дестабілізація суспільно-політичної ситуації, економічне виснаження України, відтягування українських ресурсів від рішення поточних проблем, блокування євроінтеграційних процесів. Змістовність імперської національної геополітики Російської Федерації Росії по відношенню до окремих країн або коаліцій країн, серед іншого, відображається у відповідних проектах, шляхом їх цілеспрямованого розповсюдження різними каналами та з різних джерел у вигляді загроз, погроз, фейків, чуток, «інформаційних бомб» тощо.

Список використаної літератури

- 1. Магда Е.** Гібридна війна: вижить и победить. – Х. : Виват, 2015. – С. 207–208. **2. Горбулін В.** Гібридна війна" як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу / В Горбулін. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/internal/gibridna-viyna-yak-klyuchoviy-instrument-rosiyskoyi-geostrategiyi-revanshu-.html>
- 3. Рущенко І. П.** Російсько-українська гібридна війна: погляд соціолога / І. П. Рущенко. – Х. : ФОП Павленко О. Г., 2015. – 268 с. **4. Радковець Ю.** Гібридна політика» сучасної Росії як стратегія реалізації її національної геополітики/ Ю. Радковець. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bintel.com.ua/uk//artikle/gibrid-politics>
- 5. Послание** Президента Федеральному Собранію – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kremlin.ru/events/president/news/50864>
- 6. РФ** на стежці «гібридної війни»: слідом за Україною та Сирією «під приціл» потрапила Європа – експерти / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukr.segodnya.ua/politics/pnews/rf-na-trope-gibridnoy-voyny-vsled-za-ukrainoy-i-siriyey-pod-ricel-porala-evropa-703888.html>
- 7. Порошенко П.** Виступ у ході дебатів Генеральної асамблеї ООН 21 вересня 2016 р. / П. Порошенко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/politins/1533596-poroshenko-nazval-budapeshtskiy-memorandum-listcom-papereu%20html>.

Богайчук В. Ж. Гібридна війна як елемент реалізації імперської національної геополітики Російської Федерації

У статті проаналізовано сучасні підходи до поняття «гібридної війни» та основні елементи реалізації імперської національної геополітики Російської Федерації в Україні. Отзначається що, така війна виходить за рамки традиційних уявлень про неї, набуваючи комбінованого характеру. Стратегія такої війни спрямована, перш за все, на розхитування політичної ситуації в країні та знищення національно-державницької ідентичності.

Ключові слова: війна, гібридна війна, інформаційно-психологічна війна, геополітика, агресії.

Богайчук В. Ж. Гибридная война как элемент реализации имперской национальной геополитики Российской Федерации

В статье проанализированы современные подходы к понятию «гибридной войны» и основные элемент реализации имперской национальной геополитики Российской Федерации в Украине. Отмечается что, такая война выходит за рамки традиционных представлений о ней, приобретая комбинированный характер. Стратегия такой войны направлена, прежде всего, на расшатывание политической ситуации в стране и уничтожения национально-государственной идентичности.

Ключевые слова: война, гибридная война, информационно-психологическая война, геополитика, агрессии.

Bogaychuk V. Hybrid war as an element of realization of the imperial national geopolitics of the Russian Federation

The article analyzes modern approaches to the concept of "hybrid war" and the main elements of the realization of the imperial national geopolitics of the Russian Federation in Ukraine. In the article, it is noted that a hybrid war goes beyond the traditional ideas about it and acquires a combined character. Several key components clearly relate to measures in the "hybrid wars" in the current Russian practice.

The strategy of a hybrid war directed, first, to the erosion of the political situation in the country and the destruction of national-state identity.

Key words: war, hybrid war, information and psychological warfare, geopolitics, aggression.

Стаття надійшла до редакції 18.05.2017 р.

Прийнято до друку 27.06.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.

УДК 37+355.01-025.26(045)

Л. М. Будагьянц, В. І. Осьодло

**НАЦІОНАЛЬНА ОСВІТА ПРОТИ ГІБРИДНОЇ ЗБРОЇ:
БОРОТЬБА ЗА ІСТОРІЮ**

Освіті належить визначальне значення в консолідації політичних європейських націй, ствердженні їхньої суб'єктності, у протистоянні зовнішнім та внутрішнім викликам національній безпеці передусім завдяки активній участі в розвитку соціально-історичного світогляду громадянського суспільства. Ураховуючи триваючу гібридну війну РФ проти України, спрямовану саме на перешкоджання історичному самовизначенню української нації на користь демократичному вибору й